

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/muhelykonferencia-a-tortenelemtanitasrol-i-elisabeth-erdmann-tortenelemtanitas-az-europai-unio-oroszagaiban/>

Műhelykonferencia a történelemtanításról I.

(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országaiban)

2009 augusztusában egy budapesti konferencián közel 30 felsőoktatási szakember, tankönyv-, taneszközfejlesztő és középiskolai történelemtanár arra kereste a választ, hogy melyek a jellemzői az Európai Unióban folyó történelemtanításnak. A konferencia nyitó előadását Professzor *Elisabeth Erdmann*, a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság elnöke tartotta, aki megállapította, hogy nehéz az európai történelemtanításról reprezentatív képet adni, mivel a történelemtanítás országonként sok eltérő vonást mutat. Ettől függetlenül általánosságban megállapítható, hogy a következő tényezők hatnak a történelemtanításra: az iskolatípusok mely fokozatain (pl. az alsó tagozattól vagy később kezdve), önálló vagy integrált tantárgyként (más tantárggyal, például a földrajzzal vagy más társadalmi ismeretekkel együtt) tanítják, illetve milyen más iskolai formák keretei között tanítják-e a történelmet. Az is közös jellemző, hogy az európai országokban a tantervekben fektetik le az adott ország történelemtanításának koncepcionális alapelveit. Továbbá a történelemtanítás pillanatnyi helyzetének másik meghatározó pillére a történelemtanárok képzettsége.

Időpont: 2009. augusztus 24.

Helyszín: Kossuth Klub, Budapest, VIII. Múzeum u. 7.

Résztevők: meghívott egyetemi, főiskolai oktatók, középiskolai tanárok tankönyvszerzők, szakértők, szaktanácsadók.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

Program:

9. 40. – 10. 00.   Regisztráció
10. 00. – 10. 15.   Megnyitó
Dr. habil. F. Dárdai Ágnes egyetemi docens, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára főigazgatója
- 10.15. – 11.00.   Tendenzen und Perspektiven im Geschichtsunterricht in der Europäischen Union. Történelemtanítás az Európai Unióban:
Prof. Dr. Elisabeth Erdmann egyetemi tanár, a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság Elnöke
- 11.00. – 11. 45.   Kérdések, észrevételek az elhangzott előadás kapcsán
- 11.45. – 12. 15.   Kávészünet
- 12.15. – 14. 15.   Referátumok (kb. 15 percben)
1.   Tradíció és utópia a történelemtanításban
      dr. Závodszy Géza ny. főiskolai tanár, ELTE BTK
  2.   Történelem-szaktudomány, történelemdidaktika Magyarországon
      dr. Katona András főiskolai docens, ELTE BTK
  3.   A történelemtanítás kérdései Szlovákiában
      dr. Vajda Barnabás egyetemi docens, Selye János Egyetem, Komárom
  4.   Történelemtanítás és nemzettudat
      Jakab György tudományos munkatárs, OFI
  5.   Problémamegoldás a történelemtanításban
      Szabó Márta középiskolai tanár, tankönyvszerző
  6.   A történelemtanítás és feladatfejlesztés
      Kaposi József egyetemi adjunktus, PPKE BTK
- 14.15. – 14. 45.   Összegzés, a műhelykonferencia zárása
Dr. habil. F. Dárdai Ágnes egyetemi docens, a Pécsi Tudományegyetem Könyvtára főigazgatója

Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)

MEGNYITÓ

F. Dárdai Ágnes

Sok szeretettel köszöntöm Professzor Elisabeth Erdmannt, a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság elnökét, aki elfogadta meghívásunkat a Műhelykonferenciákon való részvételre. A Társaság elnöksége és elnöke előtt nem ismeretlenek a magyar történelemdidaktikusok, akik már az 1980-as évek elejétől (elsősorban Szabolcs Ottó tevékenysége révén) kapcsolódtak be a nemzetközi történelemdidaktikai munka áramlatába. Később a 90-es évek elejétől újabb – a történelemtanítással – foglalkozó módszertanosok, kutatók, tanárok, tankönyvszerzők (Dárdai Ágnes, Kaposi József, Bihari Péter, Szabó Márta stb.) kapcsolódtak be a Társaság munkájába, és adtak hírt a történelemtanítás elméleti kutató munkájával kapcsolatos irányokról, és a gyakorlati eredményekről.

A történelemdidaktikai és metodikai tevékenység koordinálásában, a kutatási eredmények prezentálásában és terjesztésében kiemelkedő szerepet játszik a világ történelemdidaktikusait tömörítő nemzetközi társaság. Német kezdeményezésre 1980-ban a bajorországi Tutzingban – egy az európai tankönyvek Afrika-képével foglalkozó tanácskozáson – határozták el a résztvevők a társaság megalakítását. A társaság két évente rendezett konferenciáin, valamint háromnyelvű (angol, német, francia) folyóiratában, majd később évkönyvében a történelemdidaktika és a történelemtanítás legfontosabb kérdései kerülnek felszínre. A társaság megalakulásától kezdve különös figyelmet fordított az akkori szocialista országokra, illetve az ott folyó történelemtanítási kísérletekre. A társaság által szervezett konferenciákon rendszeres meghívottak voltak a lengyel, cseh, magyar, szovjet szakértők is, akik lehetőséget kaptak arra, hogy a nyugati, tengerentúli történelemtanítással kapcsolatos kutatásokba betekintést nyerjenek. A társaság tevékenysége egyik legnagyobb elismerésének tekinteni azt a tényt, hogy 1985 óta a Történész Világkongresszusokon történelemdidaktikai szekció is működik. A társaság legutóbbi (2009. szeptemberi) ülésének fő témája a tankönyvelemzés módszertani kérdései voltak.

A Társaság elnöke, Elisabeth Erdmann, arra kapott felkérést tőlünk, hogy tekintse át nemzetközi tapasztalata alapján a történelemtanítás nemzetközi tendenciáit, irányait, és számoljon be a történelemtanítás helyzetéről az Európai Unióban.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

ELŐADÁS

Prof. Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában

Nehéz az európai történelemtanításról reprezentatív képet adni, mivel rendszerint diákként vagy tanárként szerzett saját tapasztalatainkból indulunk ki, és mert a történelemtanítás országonként sok eltérő vonást mutat.

Röviden összefoglalva a következő tényezők hatnak a történelemtanításra: az egyes országok iskolarendszerén belül az iskolatípusok mely fokozatain (pl. az alsó tagozattól vagy később kezdve), önálló vagy integrált tantárgyként (más tantárggyal, például a földrajzzal vagy más társadalmi ismeretekkel együtt tanítják), illetve milyen más iskolai formák keretei között tanítják-e a történelmet.

Az európai országokban a tantervekben fektetik le az adott ország történelemtanításának koncepcionális alapelveit. A tanterveket országonként az illetékes minisztérium alakítja ki, és gyakran tapasztalt történelemtanárokkal állítatják össze. Hasznos lenne azonban történelemmethodikusokat, történelemdidaktikusokat is bevonni ebbe a munkába, ami tapasztalatom szerint elég ritkán fordul elő: vagy minisztériumi hivatalnokok, szaktörténészek vagy történelemtanárok írják a tanterveket, és csak ritkább esetben szakemberek, történelemmethodikusok.

A történelemtanítás pillanatnyi helyzetének másik meghatározó tényezője a történelemtanárok képzettsége. Általában azt lehet mondani, hogy minél jobb egyetemi képzést kap a történelemtanár, annál önállóbban képes a saját gyakorlatában a történelemtanítást megtervezni, és minél kevésbé jól képzett az adott tantárgy – jelen esetben a történelem – oktatására, annál inkább a tankönyvekre támaszkodik.

A címben jelzett téma kifejtését nyolc kérdés köré építem fel:

1. Milyen előzményekre épül a tantárgyszerű történelemtanítás? Milyen előzetes történelmi ismeretekkel rendelkeznek a diákok, és ezeket mely évfolyamokon sajátítják el?
2. Melyik évfolyamon kezdődik a történelemtanítás?
3. Önálló tantárgy-e a történelem?
4. Kötelező tantárgy-e?
5. Milyen óraszámokban tanítják?

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

6. Milyen eseményeket, korszakokat érint a történelemtanítás, van-e jellemző súlypont?
7. Milyen követelmények és célok vannak a tantervekben?
8. Hogyan képezik a történelemtanárokat?

1. Milyen előzményekre épül a tantárgyszerű történelemtanítás? Milyen előzetes történelmi ismeretekkel rendelkeznek a diákok, és ezeket mely évfolyamokon sajátítják el?

A diákok az összes európai országban már a történelem tantárgy megjelenése előtt is kapnak történelmi ismereteket. Jellemzően a környezetismeret, a hon- és népismeret, a társadalom- és természet vagy ember és természet tantárgyak keretei között kerülnek tárgyalásra olyan történelmi témák, mint például helytörténet, regionális történelem, az egyes korok építményei, vagy egyszerűen olyan kérdések, mint például: Hogyan éltek elődeink? A tételes történelemtanítás előtti történelmi ismeretek közvetítésében azonban nagy különbségek tapasztalhatók, főleg azért, mert az elemi iskolai szinten a tanárok elég nagy szabadságot kapnak abban, hogy mely történelmi elemeket kívánják a diákok számára közel hozni. Másrészt sok függ a pedagógus alapképzettségétől is, például attól, hogy természettudományi vagy társadalmi, vagy éppen történelmi képzésben részesült-e. Külön érdekességként említhetjük Görögországot, ahol az óvodában úgynevezett emléknapok keretében ismerkednek a gyerekek a történelemmel.

2. Melyik évfolyamon kezdődik a történelemtanítás?

Ahány ország, annyiféleképpen tanítják a történelmet, ezért a kép nagyon tarka. Azt azonban elmondhatjuk, hogy a történelemtanítás általában az általános iskola felső tagozatán kezdődik, de természetesen vannak kivételek. *Görögországban* például a történelemtanítás már a harmadik évfolyamon megkezdődik (heti két órában), ami azonban korainak tűnik. Tapasztalataim szerint ugyanis a tanítás során a történelem és a mitológia nem válik szét világosan, ezért valószínűleg a gyermek sem tudja világosan megkülönböztetni a bizonyíthatóan megtörtént történelmi eseményeket és a mitológiai történeteket.

Franciaországban is a harmadik évfolyamon kezdődik a történelemtanítás, a 2008-as modernizáció után a történelem tanítása újból kronologikus alapokra

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

helyeződött, és továbbra is a korábban jellemző nemzeti történelemtanítás folytatódott, ahogyan a XIX. századtól mind a mai napig.

Németországban sajátos a helyzet, hiszen minden tartomány saját kulturális döntési autonómiával rendelkezik, és általában az 5-6. évfolyamon kezdődik a történelemtanítás.

Romániában a negyedik évfolyamon kezdődik a történelemtanítás, és súlypontját a helyi és a regionális történelem, illetve a jelentős történelmi személyiségek bemutatása jelenti.

Más európai országokban tudomásom szerint a tételes történelemtanítás az 5-6. osztályban kezdődik. Az óraszámokban különbségek vannak – általában heti egy órával kezdődik –, de összességében azt lehet mondani, hogy heti két óra áll rendelkezésre.

3. *Önálló tantárgy-e a történelem?*

Franciaországban a történelmet a XIX. század óta a földrajzzal, és néhány évtizede egy másik tantárggyal, az „Education Civil” (tehát az állampolgári ismeretek) című tantárggyal együtt tanítják. *Portugáliában* az 5-6. évfolyamon a történelmet ugyancsak a földrajzzal összevonva oktatják, de onnantól kezdve már önálló tantárgy. *Ausztriában* – miután a választójog alsó korhatárát 18 éves korról 16 éves korra csökkentették – az adott tantárgyak tanítását is módosították, így a (korábban önálló) történelem tantárgyat, a társadalomismeretet és a politikai képzést „történelempolitikai képzés” címmel összevonták. *Spanyolországban*, *Csehországban*, és *Szlovákiában* is a történelem és a társadalomismeret integrált tantárgy, akárcsak *Szlovéniában*, ahol a földrajzot is hozzákapcsolták. *Lengyelországban* is azt tervezik, hogy ezt a három tantárgyat integráltan fogják oktatni. Megfigyelhető tehát, hogy sok országban az egymáshoz közel álló tantárgyakat integráltan oktatják.

Németországban is hasonló a helyzet. *Bajorországban* például a Hauptschule (az általános iskola felső tagozatának megfelelő iskolatípus) osztályaiban a történelmet, a társadalomismeretet és a földrajzot egy tantárgy keretei között, míg a reáliskolákban és a gimnáziumokban a történelmet önálló tantárgyként tanítják. *Dániában* korábban összekapcsolták a történelmet és a társadalomismeretet, miután azonban ezt a rendelkezést visszavonták, a heti óraszámot a történelem rovására csökkentették. Dánia példája a *magyar* történelemoktatás szempontjából azért lehet

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

érdekes, mert itt is hasonló tendenciák figyelhetők meg. Dániában az összes tanóra 10 százalékát interdiszciplináris, illetve integrált ismeretek oktatására kell fordítani, aminek azonban a tanárok képzése nem felel meg, így a tanárok részéről kedvezőtlen a fogadtatása.

4. Kötelező tantárgy-e a történelem?

Az országok többségében a történelem kötelező, tantervileg előírt tantárgy, de Európa szerte komoly viták folynak kötelező voltáról. *Belgiumban* pl. 1989-ben sikerült ezt a veszélyt elhárítani. Miközben a történelem az 5-től a 10. évfolyamig kötelező tantárgy, a második szakaszban, a 10-12. (illetve 13.) évfolyamokon az országok nagy többségében tulajdonképpen választható szakirány: a tanulók csak abban az esetben választják a történelmet kötelező tantárgyként, ha a későbbi tanulmányaikkal összhangban van. Például *Hollandiában* a tanulóknak csak 37%-a választja a második tanulmányi szakaszban a történelmet kötelező tantárgyként.

Spanyolország kivételt jelent ebből a szempontból, mert itt a második szakaszban kötelező a történelem tantárgy tanulása, de az utolsó, a tanulmányokat lezáró évben egyáltalán nem. Általában elmondható, hogy ott teszik kötelezővé a történelmi tanulmányokat, ahol a történelmi ismeretek közvetlen elmélyítésére törekednek.

5. A tanítási órák száma

A történelem óraszám a kezdeti években általában heti egy óra (pl. *Belgiumban*, *Észtországban*, *Máltán*), és később ez heti két órára emelkedik. Itt kivételt jelent *Lengyelország*, ahol három éven keresztül heti 6 órában tanítják.¹ (A felső tagozaton még ennél is magasabb óraszámokban taníthatnak a tanárok, ha véleményük szerint az intenzív történelemtanításhoz ezt feltétlenül szükségesnek találják.) *Németországban* a tanulók választhatnak, hogy alap- vagy középszintű érettségit tesznek, így ennek megfelelően nagyon különböző a történelem óraszám: az emelt szintű érettségi esetében természetesen magasabb óraszámokban tanítják. A szakmákra felkészítő iskolákban lényegesen alacsonyabb ez az óraszám, mint a többi iskolatípusban.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

6. Milyen eseményeket, korszakokat érint a történelemtanítás, hol a súlypont?

A tanítás szinte minden európai országban kronologikus rendben történik, súlypontját a legutóbbi századok története, a kortörténet adja. *Bajorországban* például 1992-ben tartományi határozattal engedélyezték, hogy a történelemtanítást záró osztályban (minden iskolai fokozaton, illetve iskolatípusban) az 1945 utáni történelmet lehet tanítani.

Ausztriában a történelmet, a társadalomismeretet és a politikai képzést integráló tantárgy bevezetésével a kortörténet a korábnál jóval nagyobb szerepet kapott. Ugyanakkor ezt úgy oldották meg, hogy a XIX-XX. századi témákat szűkítették le, míg a korábbi korok történelmének terjedelmét nem rövidítették meg.

Olaszországban szintén megfigyelhető az a törekvés, hogy a történelemtanításban a legutóbbi századok története és a kortörténetet sokkal nagyobb súlyt kap.

7. Milyen követelmények és célok jelennek meg a történelemtanításban?

Az utóbbi időben a történelemtanítás tantervi előírásaiban nagy szerep jutott a kompetenciáknak, a kompetenciafejlesztésnek. Általában itt el lehet mondani, hogy nem csak a kognitív, hanem az úgynevezett módszertani és a tanulók tájékozódását támogató kompetenciákról is szó van.

Ausztriában, ahol a történelmet és a társadalomismeretet összevontan oktatják, a történelemtanítás fő célja a történelmi és politikai kompetenciák fejlesztése. *Máltával* kapcsolatban különösen a módszertani célokat emelném ki. A módszertani célok hangsúlyozása *Franciaországban* és *Németországban* azt eredményezte, hogy a tankönyvekbe külön ún. módszertani oldalakat fűznek be, amelyek segítségével a tanulók módszertani kompetenciáit lehet erősíteni. A kritikai gondolkodás, illetve a történelmi tudat formálása – mint kompetencia – a spanyol történelem- és társadalomismeret tanításban kapott központi szerepet. *Észtországban* a történelemtanítás fő célja a történelem iránti érdeklődés felkeltése, általános áttekintő tudás biztosítása és a kritikai gondolkodás kialakítása.

Dániában 2008, a tantárgyi reformok óta nem pusztán a történelmi tudat fejlesztése jelenik meg a történelemtanítás legfontosabb céljaként, hanem olyan kronológiai áttekintés fejlesztése, amely segít megismerni a történelmi fejlődést és az összefüggéseket, illetve annak beláttatását, hogy mit is lehet kezdeni ezen ismeretekkel, mire lehet használni a történelmet.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

Belgium flamand nyelvű területein például nem hangsúlyozzák a nemzeti történelmet, miközben *Hollandiában*, ahol eddig 10 epochális témát tanítottak, nagyon erőteljes igény mutatkozik a nemzeti történelem oktatására, sőt egy jól körülhatárolt tudáskánon közvetítésére.

Görögországban két előírás (egy általános és egy speciális) szabályozza a történelemtanítást. Habár a történelemtanítás fő célja a történelmi tudat, illetve a történelmi gondolkodás kialakítása, léteznek olyan előírások, amelyek a kulturális különbözőségekre elfogadására irányulnak. Ezzel szemben a tankönyvek tanulmányozásakor azt tapasztaltuk, hogy a görög tankönyvek és tantervek nagyon nemzeti központúak, helyenként idegenellenesek.

Finnországban és *Németországban* a nemzeti történelemre nagy súlyt helyeznek, és véleményünk szerint az európai, de különösen a világtörténelem tárgyalása ezen országokban igencsak szűkre szabott. Világosan látjuk, hogy komoly probléma a nemzeti, az európai és a világtörténelem arányainak kiegyensúlyozottsága, erre *Szlovákia* és *Litvánia* történelemtanítása lehet a pozitív példa.

8. *Hogyan képezik a tanárokat?*

Ami a tanárképzést illeti, elmondható, hogy két rendszer létezik Európában. Az egyiknél minden tanár képzése az egyetemeken folyik – függetlenül attól, hogy milyen iskolatípusban fog tanítani: alsó, felső tagozaton vagy középiskolában. Más országokban az alsóbb fokozaton tanító tanárokat (pedagógiai) főiskolákon, a középiskolai tanárokat pedig egyetemeken képezik. *Németországban* – Baden Württemberg kivételével, ahol az előbb említetthez hasonló, kétszintű tanárképzés van – minden iskolafokozatra egységesen az egyetemen képezik a tanárokat. *Ausztriában*, *Belgiumban*, *Hollandiában* és *Dániában* megmaradtak a pedagógiai főiskolák, *Lengyelországban* a tanárképzés az úgynevezett akadémiákon, illetve a pedagógiai intézetekben történik.

Azokban az országokban, amelyeket az előbb nem említettünk, az egyetemeken történik a tanárképzés. Azokat a leendő tanárokat, tehát a tanárjelölteket, akik a diákokat 12, illetve 14 éves korig tanítják, úgynevezett pedagógiai, illetve neveléstudományi intézetekben képezik.

A bolognai folyamat részeként a leendő tanárok tanulmányait minden európai országban átállították erre a kétszintű (BA és MA) modellre, de Európában e téren is

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

kétféle modell van. Az egyik keretében először tisztán szaktudományi ismereteket szereznek meg a leendő tanárok, és miután megszerezték a diplomájukat, a master szakaszba érve tanulnak pedagógiát, pszichológiát és a leendő szakjuk szakdidaktikáját vagy szakmódszertanát. Ezt nevezzük *konzekutív modellnek*. A másik modellben már a BA-stúdium során, tehát kezdettől fogva tudják a tanárjelöltek, hogy a tanári pályát választják, és nemcsak szaktudományokat tanulnak, hanem ezek mellett bevezetést kapnak pedagógiai és didaktikai területen is. Ezt nevezzük *integrációs modellnek*. Az általános iskola tagozataira képzendő tanárok esetében a szaktudományos képzés mellett nagyobb szerepet kap a pedagógiai, pszichológiai, illetve szakdidaktikai képzés. *Franciaországban* és *Olaszországban* komoly problémákkal küzdenek a tanárképzéssel kapcsolatban, reméljük, hogy ezeket majd ésszerű módon oldják meg.

Úgy gondolom, hogy ez után a nyolc pontba foglalt pillanatfelvétel után nem maradt más hátra, mint az európai történelemtanítás tendenciáinak és perspektíváinak összegzése.

Az egyik ilyen világosan kirajzolódó tendencia, hogy nagyon korán, már az *elemi iskolai szakaszban elkezdődik a történelmi ismeretek átadása*. Kívánatos, hogy a továbbiakban a tanárok ezt az előzetes tudást használják, és ne kezdjenek mindent előről, illetve, hogy a különböző fokozatokon tanító tanárok között épüljön ki olyan kapcsolat, amely elősegítené a két iskolai fokozat módszertani különbségeiből adódó eltérések kezelését.

Azokban az országokban, ahol korábban sokáig ideológiailag előírt történelemtanítás folyt, tehát az egykori ún. szocialista országokban, jelentős törekvés mutatkozik nemzeti történelmük hangsúlyozására. Más országokat, például *Németországot* is meglehet említeni, ahol ugyanez a probléma, és nehézségekbe ütközik a nemzeti, az európai és a világtörténelem tanítása közti kiegyensúlyozott viszony megteremtése. Ezt azonban akadályozza, hogy a történelemoktatásra szánt óraszám nem nő, hanem csökken.

A történelemtanítás nagy átalakulásban van, hiszen manapság már nem a tanári előadás dominál a történelemórán, hanem olyan módszereket alkalmaznak a tanárok, amelyekkel a tanulókat hozzásegítik ahhoz, hogy a történelmet maguk fedezzék fel, tapasztalják meg. A történelem már nem egy valakinek – legyen az történész vagy történelemtanár – saját elbeszélése, hanem különböző

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

nézőpontoknak az egymással való ütköztetése. Ehhez viszont – különösen a forrásmunkához, a képek interpretációjához – szükség van bizonyos időre. A módszertani kompetenciák fejlesztését, amelyekről az imént is többször volt szó, nem lehet egyszerűen azzal megoldani, hogy a történelemtanításba odabiggyesztünk bizonyos módszertani oldalakat. Mindenki tudja közülünk, akinek legalábbis valamicske történelemtanítási tapasztalata van, ahhoz, hogy a forrásinterpretációt vagy más hasonló módszertani tevékenységet végezzünk, ezt a tanulókkal együtt kell megtennünk, és erre együtt kell időt szánnunk. A tantervi előírások azonban inkább a tananyag és az óraszám csökkentésére irányulnak.

A következő tendencia, amelyre ki kell térnünk, hogy *a történelem tantárgyat nem önálló, hanem integrált tantárgy keretei között oktatják*. Ennek okaként a kognitív pszichológia eredményeit szokták érvként felhozni. Bizonyított tény, hogy tudásunk különböző asszimilációs folyamatok és az agyműködésünkben létező sémák alapján keletkezik úgy, hogy a meglévő sémákra különböző finomító módszerekkel újabb ismeretek érkeznek, és így differenciáljuk a tudásunkat. Amikor újabb ismeretek befogadásával, meglévő kompetenciáinkkal összekapcsolva átstrukturáljuk a tudásunkat, akkor olyan új kognitív struktúrák jönnek létre, amelyeket korábban nem voltunk még képesek összhangban látni. Gyakran elvárás tehát, hogy a tantárgyakat integratív módon tanítsuk. Még nem bizonyított azonban, hogy azokhoz az előnyökhöz, amelyekhez ezzel a formával jutunk, a másik oldalon nem társulnak-e sokkal jelentősebb veszteségek.

Franciaországban például hosszú évtizedek óta a történelmet, a földrajzot és az állampolgári ismereteket *egyetlen* tantárgy keretei között tanítják, azonban csak egymás mellett, és nem integráltan. Amennyiben egy ország az integrált oktatás mellett dönt, akkor ehhez meg kell teremtenie bizonyos előfeltételeket. Legnagyobb probléma a tanárképzés, hisz egy történelem szakot végzett tanár, aki nem végzett pl. földrajzi stúdiumokat, nem lesz képes a földrajzot tanítani. A tanártovábbképzés feladata, hogy a tanárokat felkészítse az integrált oktatásra. Nem tudom véka alá rejteni azt a gyanúmat, hogy az Európa szerte küszöbön álló tantárgyi integráció nem szól másról, mint a tanítási órák, és ezáltal a tanári helyek megspórolásáról.

Az a kérdés, hogy a tanárképzés egyetemi vagy főiskolai keretek között történjék-e, nem hit kérdése, hanem mindenképp előtől függ, hogy az adott

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

országban hogyan szervezik meg a stúdiumokat. Az azonban biztos, hogy a leendő tanároknak mind szaktudományi, mind szakdidaktikai, illetve pedagógiai és pszichológiai tanulmányokat is végezniük kell. Nagyon ésszerűnek tartanánk, hogy a *leendő tanárok már a BA tanulmányaik kezdetén, és ne csak az MA-stúdiumuk folyamán találkozzanak pedagógiai, pszichológiai és szakdidaktikai kérdésekkel.* Németországban már most a tanárhiány veszélyét vetíti előre, mivel az MA tanulmányokra csak nagyon kevesen jutnak be. Minél kevesebben jutnak be a második szakaszba, vélhetően annál kevesebb végzett tanár fog kikerülni az egyetemekről. Fel kell hívnunk a figyelmet arra is, hogy minél több szakkal rendelkezik egy tanár, annál inkább képes az integratív oktatásra, fel kell tehát hívni a figyelmet az egyszakos tanárképzésben rejlő veszélyre.

Saját tapasztalataim alapján Nürnbergben az egyetemen oktató történész kollégák lekezelő módon viszonyulnak a leendő tanárokhoz, és bár annak a reményemnek adok hangot, hogy ez csak az én általam ismert egyetemet jellemzi, kétségeim vannak ezzel kapcsolatban.

Köszönöm figyelmüket, várom kérdéseiket, és az esetlegesen kialakuló vitát.

Kérdések, válaszok

Domonkos Zsuzsa:

Örülök, hogy alkalmam van megkérdezni, hogy mi professzor asszony véleménye John Lukacsnak arról a megfigyeléséről, hogy egész Európában csökken a történelemtanítás színvonala, sőt érzékelhető az a tendencia, hogy meg is szüntetik a történelemoktatást, miközben a könyvkiadóknál a legnagyobb bestsellerek a történelmi témájú könyvek.

Prof. Erdmann:

Én is úgy tapasztalom, hogy a széles közvéleménynek nagy az igénye a történelmi tárgyú könyvek iránt. A kiadók kielégítik ezt az igényt, azonban – úgy tűnik – az iskolai oktatás nem képes erre; az iskolában nem azt és nem úgy tanítják, mint amire a közvélemény igényt támaszt. Bestseller témák pl. a keresztes hadjáratok, a templomos lovagrend története stb., amelyek nagyon érdekesítően tálalhatók a

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

nagyközönségnek. Probléma akkor adódik, ha ezek a történetek fikciók, ha nem a szakma szabályainak megfelelően – pl. forrásokkal alátámasztva – íródnak. Nem az a probléma tehát, hogy a közvélemény érdeklődik a történelmi tárgyú könyvek iránt, hanem az a probléma, ha ezek minősége nem a szaktudománynak megfelelő. A természettudományos kutatók elméletei megkérdőjelezhetetlen tabuk, ezzel szemben a történészeknek különböző mítoszokkal és tévképzetekkel kell szembeszállniuk egy-egy bestseller könyv kapcsán. Legyen tanulság a történelem tanárok számára, hogy igenis foglalkozni kell a közvéleményt foglalkoztató munkákkal, hiszen ezeket akár a gyerekek, akár szüleik is olvashatják. Erről beszélni kell, ezeket helyre kell tenni, akár be kell emelni a történelemtanításba.

Katona András:

Milyen módszerekkel történik az európai országok történelemtanításában a nemzeti és az egyetemes történelem arányának a meghatározása? Hiszen Európában különböző hosszúságú múlttal való rendelkező országok is vannak. Egy néhány éves vagy évtizedes múlttal rendelkező országnak a nemzeti története léptékekkel kisebb terjedelmű lehet, mint egy évezredes, vagy több évezredes múlttal rendelkezőnek.

Prof. Erdmann:

Két irányzat áll szemben egymással Európában ezzel kapcsolatban. Az egyik irányzat az, hogy nemzeti történelmet egyáltalán nem kell tanítani, hanem csak világtörténelmet, amelybe beágyazva tárgyalható a nemzeti történelem. A másik pedig megtalálni a nemzeti és az egyetemes történelem kapcsolódási pontjait; pl. a kereskedelmi kapcsolatok vagy a kommunikáció története kapcsán. Direkt módszerek tehát nincsenek, amelyekkel meg lehetne határozni a nemzeti és az egyetemes történelem irányát. Viszont vannak irányelvek vagy ajánlások, bár ezek is inkább csak próbálkozások. A megfelelő szakemberek elsősorban témákon keresztül ajánlanak ilyen jellegű kapcsolódási pontokat. Azonban a nagy tantervi átalakítások ellen Európa majd' minden országa erőteljes ellenállást fejt ki.

Katona András:

A mostani váltás lényegét én abban látom, hogy míg eddig az európai nemzetek, országok történetét tanította az iskola, az Uniós csatlakozás óta most már nemzetek,

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országaiban)**

nép csoportok élete került előtérbe. Egy ilyen tankönyvet láttam eddig, egy spanyol szerző Az európai népek története című munkáját. Ebben látja a kiutat?

Prof. Erdmann:

Igen, ezzel egyet értek. A tanulók egy sajátos nyelvi, nemzeti környezetben nőnek föl, ezért a nemzeti történelmet feltétlenül tanítani kell. Azonban meg kell ismerniük tágabb közösségüket is, jelen esetben az Európai Uniót. Törekednünk kell az egészséges arányok kialakítására.

Gyarmati György:

Két kérdésem van. Nem igazán értettem az úgynevezett módszertani kompetenciák fogalmát, amennyiben módszertani kompetencia alatt értjük például a forráselemzést. Számomra egy forrás elemzése, legyen az akár demográfiai, akár művészettörténeti, az kognitív, ismeretelméleti kompetencia. Másrészt úgy vélem, hogy tudósként, kutatóként megtehetem, hogy egy bizonyos korszak egy szűk területével foglalkozom, de tanárként nem tehetem meg, hogy ne tudjak valamit alapvetően a demográfiáról, a szociológiáról, a közgazdaságtanról, a statisztikáról, a művészettörténetről. A történelemtanítás számomra eleve multidiszciplináris kényszer. Multidiszciplináris kényszer, multidiszciplináris lehetőség, multidiszciplináris evidencia. Nincs szükségem állampolgári ismeretekre, nincs szükségem földrajzra, mert a történelem önmagában multidiszciplináris.

Prof. Erdmann:

Természetesen a forráselemzésnél nemcsak tartalmilag közelítjük meg a kérdést, tehát hogy a forrás mit tartalmaz, ki mondta, mit mondott, hanem az egész kontextust. És ennek vannak bizonyos módszertani szabályai. A modern szakdidaktika többek között ezt is érti a módszertani kompetencia alatt, tehát hozzásegíteni a gyereket a történelemtudományi kutatás bizonyos módszertani lépéseihez.

Másrészt nem vitatott számomra, hogy a történelemtantárgynak kapcsolatba kell lennie más tantárgyakkal, és egymás felé kérdéseket kell föltenniük. Tudom és belátom, hogy a történelemnek van egy integráló szerepe, de minden egyes diszciplínának megvan a maga látásmódja, példaként említhetem az esztétikát, a szociológiát stb. Minden egyes tudomány nyilván ezt a sajátos fókuszát kívánja

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országaiban)**

érvényesíteni. Álláspontom szerint először meg kell tanítani minden tantárgynak az alapjait, a diszciplináris rendjét, majd ezek után lehet valamiféle integrációt megvalósítani. Azonban nem oly módon, ahogy ezt Európa-szerte tervezik, hogy egy történelem tanárnak az egyesített társadalomismeret, történelem és földrajz tantárgyat kell együtt tanítania anélkül, hogy erre képzettsége lenne. E tervet ellenzem.

Jakab György:

Kérdésem a következőkhöz kapcsolódik. Egy osztályban ahány gyerek, annyiféle előtörténete van, mindannyian különböző módon szocializáltak. Nagyon sok ismeretet próbálhatunk átadni nekik, ha ez nem épül be a személyiségükbe. A nemrég bevezetésre került kétszintű egyetemi rendszer hozománya, hogy a pedagógia némileg emancipálódott a szaktudományos anyaggal szemben. Én ezzel teljesen egyetértek. Mi professzor asszony véleménye?

Prof. Erdmann:

Azt gondolom, hogy módszertan az arra való, hogy a gyerekek sokféleségét kezelni tudjuk. A master stúdiumnak a tanárképzéssel való összekapcsolása azt jelenti, hogy egy kicsit most emancipálódott a pedagógia és a pszichológia, az a két diszciplína, amely különösen az egyetemi tanárképzésben a „futottak még” kategóriába tartozott eddig, hiszen ott igen erőteljes volt a szaktantárgyi képzés. Szerintem ez így helyes. Minél kisebb a gyerek (pl. általános iskolás), annál inkább kell markánsabbnak lenni a pedagógiának és annál kevésbé a szaktudománynak.

Kaposi József:

Az európai országokban kötelező érettségi tantárgy-e a történelem úgy, mint Magyarországon? Milyen szinten szabályozzák ezt?

Prof. Erdmann:

Nagyon különböző a helyzet. Egyes országokban kötelező írásban érettségizni történelemből, máshol szóban, van ahol a mind a kettő kötelező, van ahol egyik sem. Általában az a jellemző, hogy a történelem választható érettségi tárgy.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országaiban)**

Nagy Mariann:

Kérdésem arra vonatkozik, hogy mennyi ideig tart a tanárképzés, pl. az esetben, hogy valaki középiskolai tanári végzettséget szerezzen. Van-e lehetőség arra, és mi a különbség a rendes képzéshez képest, hogy egy aktív tanár egy új szakot is elvégezzen? Magyarországon erre kettő és fél alatt van lehetőség.

Prof. Erdmann:

Csak olyan szakot taníthat a pedagógus, amelyet el is végzett. További szak megszerzésére is van lehetőség munka mellett, levelező tagozaton. Aktív tanároknak rövidítést engedélyeznek. Az új szak vagy szakok elvégzésének feltételül szabják, hogy azt a tantárgyat az adott iskolában a végzettség megszerzése után tanítsa is. Persze elismerem, hogy van egy úgynevezett „szürke zóna”, amelyet nem lehet kontrollálni, nem lehet felügyelni. Valójában sokkal több az olyan tanár, aki ily módon képezi magát, mint amiről hivatalosan a képzőknek tudomása van.

REFERÁTUMOK

A konferencián elhangzott referátumokat folyóiratunk következő számában olvashatják. A felszólalók névsorát és referátumaik címe:

<i>Závodszy Géza:</i>	Tradíció és utópia a történelemtanításban
<i>Katona András:</i>	Történelem szakmódszertan, történelemdidaktika Magyarországon
<i>Vajda Barnabás:</i>	A történelemtanítás kérdései Szlovákiában
<i>Jakab György:</i>	Történelemtanítás és nemzettudat
<i>Szabó Márta:</i>	Problémamegoldás a történelemórán
<i>Kaposi József:</i>	Történelemtanítás és feladatelemzés

E felsorolással zárjuk a konferencia összefoglalójának első részét.

**Műhelykonferencia a történelemtanításról I.
(Elisabeth Erdmann: Történelemtanítás az Európai Unió országában)**

JEGYZETEK

1. A lengyelországi történelemérettségiről és –tanításról ld. cikkünket a Horizont rovatban.

ABSTRACT

Workshop and conference on the teaching of history

At a conference in Budapest in August 2009, nearly 30 experts in higher education, developers of textbooks and other tools of instruction, and secondary school history teachers sought to find the main features of history instruction in the European Union. The opening lecture was by Prof. Elisabeth Erdmann, chairman of the International Society for History Didactics, who established that it is difficult to give a representative picture of history teaching in Europe as there are many different features of the course of instruction in various countries. However, in spite of this, it can generally be said that the following factors affect the teaching of history: the degree of instruction at the type of school within the individual country's school system (e.g. does history teaching start at the lower level or only later); whether history is taught as an independent or an integrated subject (with other subjects, such as geography or other social studies subjects); and other school forms in the framework of which history is taught. Another shared feature is that the curriculum in European countries lays down the conceptual principles of history education. Furthermore, the qualifications of history teachers are a decisive pillar of the state of the education of history.